UNIVERSAL JOURNAL OF MEDICAL AND NATURAL SCIENCES
ISSN 2992-8826
https://sr-journals.org/index.php/UJMANS

TIBBIY TA'LIMDA GUMANITAR FANLARNING ROLI: NEGA SHIFOKORGA FALSAFA KERAK?

Botirov Sarvar Bahrom o‘g‘li
Toshkent davlat tibbiyot universiteti o‘qituvchisi
sarvarbotirov1771@gmail.com
Isaqov Umidjon Alisher o‘g‘li
Toshkent davlat tibbiyot universiteti talabasi
isaqovumidjon116@gmail.com

Annotatsiya: Mazkur maqolada tibbiy ta’lim tizimida gumanitar fanlarning, xususan, falsafaning o‘rni va ahamiyati tahlil qilinadi. Zamonaviy tibbiyot nafaqat biologik va klinik bilimlar majmui, balki inson shaxsini, uning qadriyatlari, axloqiy tanlovlari va ijtimoiy kontekstini chuqur anglashni talab qiluvchi murakkab tizim sifatida talqin etiladi. Shu nuqtai nazardan, falsafa shifokor kasbiy kompetensiyasining muhim tarkibiy qismi sifatida qaraladi.

Tadqiqotda bioetika, tibbiy etika va deontologiya kabi yo‘nalishlar orqali falsafaning tibbiyotdagi amaliy ifodasi yoritiladi. Shifokor faoliyatida qaror qabul qilish jarayoni ko‘pincha hayot va o‘lim, bemor huquqlari, adolat va mas’uliyat kabi murakkab axloqiy dilemmalar bilan bog‘liq bo‘lib, ularni hal etishda falsafiy tafakkur muhim metodologik asos vazifasini bajaradi. Ayniqsa, gippokrat qasamyodi an’analari zamonaviy bioetik me’yorlar bilan uyg‘un holda shifokorning kasbiy xulq-atvorini shakllantiradi.

Shuningdek, maqolada falsafa orqali rivojlantiriladigan tanqidiy fikrlash, mantiqiy tahlil, empatiya va kommunikativ kompetensiyalar shifokor-bemor munosabatlarini mustahkamlashdagi o‘rni asoslab beriladi. Insonparvarlik tamoyillariga asoslangan tibbiy yondashuv, ayniqsa global pandemiyalar va texnologik taraqqiyot sharoitida, shifokordan keng dunyoqarash va axloqiy mas’uliyatni talab qiladi.

Kalit so’zlar: tibbiy ta’lim, gumanitar fanlar, falsafa, bioetika, tibbiy etika, deontologiya, shifokor kompetensiyasi, axloqiy qaror qabul qilish, tanqidiy fikrlash, empatiya, shifokor-bemor munosabati, insonparvarlik, gippokrat qasamyodi, kasbiy mas’uliyat, kommunikativ ko‘nikmalar.

Annotation. This article examines the role and significance of the humanities—particularly philosophy—in medical education. Modern medicine is interpreted not only as a body of biological and clinical knowledge, but also as a complex system that requires a deep understanding of the human person, including values, ethical choices, and social context. From this perspective, philosophy is considered an essential component of a physician’s professional competence.

The study highlights the practical expression of philosophy in medicine through areas such as bioethics, medical ethics, and deontology. In medical practice, decision-making processes are often associated with complex moral dilemmas involving life and death, patients’ rights, justice, and responsibility. In addressing these challenges, philosophical thinking serves as an important methodological foundation. In particular, the traditions of the Hippocratic Oath, in harmony with modern bioethical standards, shape the professional conduct of physicians.

Furthermore, the article substantiates the role of philosophy in developing critical thinking, logical analysis, empathy, and communication skills, which are essential for strengthening the doctor–patient relationship. A humanistic approach to medicine, especially in the context of global pandemics and rapid technological advancement, requires physicians to possess a broad worldview and a strong sense of ethical responsibility.

In conclusion, philosophy in medical education is not only a source of theoretical knowledge but also a key factor in shaping the professional and personal development of physicians. It elevates the physician from a technical practitioner to a conscious, responsible, and humane specialist.

Key words: medical education, humanities, philosophy, bioethics, medical ethics, deontology, physician competence, ethical decision-making, critical thinking, empathy, doctor–patient relationship, humanism, Hippocratic Oath, professional responsibility, communication skills.

Аннотация: В данной статье рассматривается роль и значение гуманитарных наук, в частности философии, в системе медицинского образования. Современная медицина интерпретируется не только как совокупность биологических и клинических знаний, но и как сложная система, требующая глубокого понимания личности человека, его ценностей, этических выборов и социального контекста. С этой точки зрения философия рассматривается как важнейшая составляющая профессиональной компетентности врача.

В исследовании освещается практическое проявление философии в медицине через такие направления, как биоэтика, медицинская этика и деонтология. В профессиональной деятельности врача процесс принятия решений часто связан со сложными моральными дилеммами, включающими вопросы жизни и смерти, прав пациента, справедливости и ответственности. В решении подобных задач философское мышление выступает в качестве важной методологической основы. В частности, традиции клятва Гиппократа в сочетании с современными биоэтическими нормами формируют профессиональное поведение врача.

Кроме того, в статье обосновывается значение философии в развитии критического мышления, логического анализа, эмпатии и коммуникативных навыков, необходимых для укрепления отношений между врачом и пациентом. Гуманистический подход в медицине, особенно в условиях глобальных пандемий и стремительного технологического прогресса, требует от врача широкого мировоззрения и высокой степени этической ответственности.

В заключение отмечается, что философия в медицинском образовании является не только источником теоретических знаний, но и важным фактором профессионального и личностного становления врача. Она поднимает врача с уровня технического исполнителя до уровня осознанного, ответственного и гуманного специалиста.

Ключевые слова: медицинское образование, гуманитарные науки, философия, биоэтика, медицинская этика, деонтология, профессиональная компетентность врача, этическое принятие решений, критическое мышление, эмпатия, взаимоотношения врача и пациента, гуманизм, клятва Гиппократа, профессиональная ответственность, коммуникативные навыки.

ASOSIY QISM – Zamonaviy tibbiy ta’lim tizimi inson salomatligini ta’minlashga qaratilgan kompleks jarayon bo‘lib, u faqat biologik bilimlar bilan cheklanmaydi. Bugungi kunda tibbiyot fani inson organizmini o‘rganishdan tashqari, uning ruhiy, ijtimoiy va axloqiy jihatlarini ham chuqur tahlil qilishni talab etmoqda. Shu sababli gumanitar fanlar, ayniqsa falsafa, tibbiy ta’limning muhim metodologik va dunyoqarash asosini tashkil etadi. Falsafa orqali shifokor inson hayoti, sog‘lig‘i va qadriyatlariga nisbatan ongli va mas’uliyatli yondashuvni shakllantiradi. Falsafa tibbiyotda nafaqat nazariy bilimlar manbai, balki amaliy faoliyatda qaror qabul qilish vositasi sifatida ham xizmat qiladi. Ayniqsa, bioetika doirasida ko‘rib chiqiladigan masalalar zamonaviy tibbiyotning eng murakkab va bahsli jihatlaridan biridir. Organ transplantatsiyasi, evtanaziya, reproduktiv texnologiyalar, genetik muhandislik kabi yo‘nalishlar shifokordan nafaqat ilmiy bilim, balki chuqur axloqiy pozitsiyani ham talab qiladi. Masalan, bemorning hayotini sun’iy ravishda davom ettirish yoki to‘xtatish masalasi faqat tibbiy emas, balki falsafiy va axloqiy muammo hisoblanadi. Bu kabi vaziyatlarda shifokor tibbiy etika tamoyillariga asoslanib qaror qabul qiladi. Shifokor faoliyatida deontologiya alohida o‘rin tutadi, chunki u kasbiy burch va majburiyatlarni tartibga soladi. Deontologik yondashuvga ko‘ra, shifokor har qanday holatda ham bemorga zarar yetkazmaslik, uning manfaatlarini ustuvor qo‘yish va kasbiy sirni saqlashga majburdir.

Bu tamoyillar qadimdan mavjud bo‘lib, ularning ildizi gippokrat qasamyodiga borib taqaladi. Ushbu qasamyod zamonaviy tibbiyotda ham o‘z ahamiyatini yo‘qotmagan bo‘lib, shifokorning axloqiy mezonlarini belgilab beradi. Falsafa shifokorda tanqidiy va mustaqil fikrlashni shakllantiradi. Tibbiyotda noto‘g‘ri tashxis yoki davolash usuli inson hayotiga jiddiy xavf tug‘dirishi mumkin. Shu sababli shifokor har bir klinik vaziyatni chuqur tahlil qila olishi, turli variantlarni solishtirishi va ilmiy asoslangan xulosaga kelishi zarur. Falsafiy metodlar, jumladan, mantiqiy tahlil, induksiya va deduksiya kabi usullar tibbiy tafakkurni rivojlantirishda muhim rol o‘ynaydi. Bu esa klinik fikrlashni kuchaytirib, qaror qabul qilish jarayonini yanada samarali qiladi. Bundan tashqari, gumanitar fanlar shifokorning kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirishda ham muhim ahamiyatga ega. Tibbiyotda bemor bilan to‘g‘ri muloqot o‘rnatish davolash jarayonining muhim qismi hisoblanadi. Shifokor bemorning shikoyatlarini diqqat bilan tinglashi, uning ruhiy holatini tushunishi va unga psixologik yordam ko‘rsatishi lozim.

Empatiya — ya’ni boshqaning his-tuyg‘ularini anglay olish qobiliyati — aynan falsafa va boshqa gumanitar fanlar orqali shakllanadi. Empatiya mavjud bo‘lgan shifokor bemor bilan ishonchli munosabat o‘rnatadi, bu esa davolash samaradorligini oshiradi. Zamonaviy tibbiyotda texnologiyalarning jadal rivojlanishi yangi imkoniyatlar bilan birga murakkab muammolarni ham yuzaga keltirmoqda. Sun’iy intellekt yordamida tashxis qo‘yish, robotlashtirilgan jarrohlik amaliyotlari, genetik tahrirlash kabi innovatsiyalar tibbiyotning rivojlanishiga katta hissa qo‘shmoqda. Biroq bu jarayonlar inson omilining ahamiyatini kamaytirmasligi kerak. Aksincha, texnologiyalar qanchalik rivojlangan bo‘lsa, shifokorning axloqiy mas’uliyati shunchalik ortadi. Bu holatda falsafa shifokorga texnik imkoniyatlardan to‘g‘ri va mas’uliyatli foydalanishni o‘rgatadi. Shuningdek, falsafa shifokorning shaxsiy rivojlanishida ham muhim o‘rin tutadi. U insonning o‘zini anglash, hayot mazmunini tushunish va kasbiy faoliyatga ongli yondashuvni shakllantiradi. Shifokor o‘z kasbining nafaqat texnik jihatlarini, balki uning ijtimoiy va ma’naviy ahamiyatini ham tushunishi zarur. Bu esa uni jamiyat oldida mas’uliyatli, halol va insonparvar mutaxassis sifatida shakllantiradi. Tibbiy ta’limda gumanitar fanlarni integratsiya qilish orqali talabalarda keng qamrovli kompetensiyalar shakllantiriladi. Masalan, falsafa bilan bir qatorda tarix, sotsiologiya va psixologiya fanlari ham shifokorning kasbiy tayyorgarligini boyitadi. Bu fanlar orqali shifokor jamiyatdagi ijtimoiy muammolarni, bemorlarning turli ijtimoiy qatlamlarga mansubligini va ularning sog‘liqka bo‘lgan munosabatini yaxshiroq tushunadi. Bundan tashqari, global sog‘liqni saqlash tizimida yuzaga kelayotgan muammolar — pandemiyalar, ekologik inqirozlar, demografik o‘zgarishlar — shifokordan keng dunyoqarashni talab qiladi. Bunday murakkab sharoitlarda falsafiy tafakkur shifokorga global muammolarni tizimli ravishda tushunish va ularga moslashish imkonini beradi.

Shu bois tibbiy ta’limda falsafaning o‘rni nafaqat individual, balki ijtimoiy darajada ham muhim ahamiyat kasb etadi. Bekon va R.Dekart falsafani “tushunchalar shakliga burkangan yaxlit, yagona fan” deb hisoblashgan. X.Volf falsafani “barcha mumkin narsalar va ularning qay ma’noda va nega mumkinligi haqidagi fan” desa, Kant falsafaga “dunyoni qanday tushunish haqidagi, butun bilishning inson aqlining tub maqsadlariga munosabati haqidagi fan” sifatida yondashishni taklif etadi. Fixte falsafaga “qalb ma’rifati, ma’naviy ma’rifat” deb baho bergan bo‘lsa, Shelling voqelikning butun ko‘lami va teranligini o‘z tajribasiga ko‘ra bilib olishni Falsafa deb hisoblagan. Gegel predmetlarni fikran qarab chiqishni Falsafa deb atab, unga “o‘z-o‘ziga ergashuvchi aql haqidagi fan” sifatida ta’rif bergan. Shopengauer dunyoning butun mohiyatini abstrakt, yalpi umumiy va ravon shakldagi tushunchalarda ifodalash Falsafaning asosiy vazifasi deb bildi.

XULOSA-Yuqorida keltirilgan tahlillar shuni ko‘rsatadiki, zamonaviy tibbiy ta’lim tizimida gumanitar fanlar, xususan falsafa, fundamental va ajralmas o‘rin egallaydi. Tibbiyotning faqat biologik va klinik jihatlar bilan chegaralanib qolishi bugungi murakkab ijtimoiy, texnologik va axloqiy sharoitlarda yetarli emas. Inson salomatligi bilan bog‘liq har qanday faoliyat chuqur axloqiy mas’uliyatni talab qilgani sababli, shifokor keng dunyoqarashga ega, tanqidiy fikrlay oladigan va insonparvarlik tamoyillariga amal qiladigan mutaxassis sifatida shakllanishi zarur.

Falsafa aynan shu vazifani bajaruvchi muhim metodologik asosdir. U orqali shifokor inson hayoti va qadriyatlarini chuqur anglaydi, murakkab klinik vaziyatlarda asosli va mas'uliyatli qarorlar qabul qilishga qodir bo‘ladi. Ayniqsa, bioetika, tibbiy etika va deontologiya kabi yo‘nalishlar shifokorning kasbiy faoliyatida yo‘l-yo‘riq beruvchi mezonlar sifatida xizmat qiladi. Ular orqali shifokor nafaqat "nima qilish kerak?" degan savolga, balki "qanday qilib to‘g‘ri va adolatli qilish kerak?" degan muhim savolga ham javob topadi.

Falsafaning tarixiy rivoji va turli mutafakkirlar tomonidan berilgan ta'riflar ham uning naqadar keng qamrovli va chuqur mazmunga ega ekanligini ko‘rsatadi. Masalan, Frensis Bekon va Rene Dekart falsafani yagona va yaxlit bilimlar tizimi sifatida talqin etgan bo‘lsa, Immanuel Kant uni inson aqlining tub maqsadlari bilan bog‘lagan. Georg Wilhelm Friedrich Hegel falsafani aqlning o‘z-o‘zini anglash jarayoni sifatida ko‘rgan bo‘lsa, Artur Shopengauer uni borliq mohiyatini umumiy tushunchalarda ifodalash vositasi deb baholagan. Ushbu yondashuvlar tibbiyotga tatbiq etilganda, shifokor faoliyatining nafaqat amaliy, balki chuqur falsafiy asosga ega ekanligi yanada yaqqol namoyon bo‘ladi.

Shu nuqtai nazardan, zamonaviy shifokor faqat texnik bilimlarga ega bo‘lgan mutaxassis emas, balki keng tafakkurli, ijtimoiy mas'uliyatni his qiladigan va inson qadriyatlarini ustuvor qo‘yadigan shaxs bo‘lishi kerak. Falsafa esa aynan shu sifatlarni shakllantirishda asosiy vositalardan biri hisoblanadi. U shifokorga murakkab axloqiy dilemmalarni hal qilish, bemor bilan samarali muloqot o‘rnatish, empatiya ko‘rsatish va kasbiy burchini ongli ravishda bajarish imkonini beradi.

Bundan tashqari, texnologik taraqqiyot sharoitida — sun'iy intellekt, genetik tahrirlash va raqamli tibbiyot rivojlanayotgan bir paytda — falsafaning ahamiyati yanada ortib bormoqda. Chunki texnologiyalar qaror qabul qilishni osonlashtirishi mumkin, ammo ular insoniy qadriyatlar, axloqiy tanlov va mas'uliyat o‘rnini bosa olmaydi. Shu bois falsafa shifokorni texnik imkoniyatlardan ongli va mas'uliyatli foydalanishga yo‘naltiradi.

Umuman olganda, tibbiy ta'limda falsafaning integratsiyasi shifokor shaxsini har tomonlama rivojlantirishga xizmat qiladi. U shifokorni oddiy ijrochidan yuqori malakali, ongli, axloqiy jihatdan yetuk va insonparvar mutaxassis darajasiga olib chiqadi. Demak, falsafa nafaqat nazariy fan, balki tibbiyot amaliyotining muhim tarkibiy qismi sifatida shifokor faoliyatining sifatini belgilovchi asosiy omillardan biridir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Frensis Bekon. *Yangi organon (Novum Organum)*. — Ilmiy bilish metodologiyasi asoslari haqida.
2. Rene Dekart. *Metod haqida mulohazalar (Discours de la méthode)*. — Ratsionalizm va ilmiy fikrlash asoslari.
3. Immanuel Kant. *Sof aql tanqidi (Critique of Pure Reason)*. — Bilish nazariyasi va aql chegaralari.
4. Georg Wilhelm Friedrich Hegel. *Mantiq ilmi (Science of Logic)*. — Dialektik tafakkur asoslari.
5. Artur Shopengauer. *Iroda va tasavvur sifatida dunyo (The World as Will and Representation)*. — Borliq mohiyati haqida falsafiy qarashlar.
6. Beauchamp T.L., Childress J.F. *Principles of Biomedical Ethics*. — Zamonaviy bioetikaning asosiy tamoyillari.
7. Veatch R.M. *The Basics of Bioethics*. — Tibbiy axloq va bemor huquqlari.
8. Percival T. *Medical Ethics*. — Shifokor burchi va kasbiy majburiyatlari haqida klassik asar.
9. Harden R.M., Lilley P. *The Eight Roles of the Medical Teacher*. — Tibbiy ta'lim metodologiyasi.
10. O‘zbekiston Respublikasi sog‘liqni saqlash tizimiga oid me'yoriy hujjatlar va darsliklar.
11. Tibbiy pedagogika va kommunikatsiya bo‘yicha ilmiy maqolalar va xalqaro jurnallar (The Lancet, BMJ va boshqalar).